

Т. Й. Жалко,
кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри
теорії та методики викладання шкільних предметів ВІППО;
С. Є. Вірста,
викладач-методист циклової комісії суспільних та художньо-мистецьких дисциплін
Луцького педагогічного фахового коледжу
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Методика ейдотехнік та її використання в освітньому процесі

Розкрито поняття «ейдотехніка»; розглянуто основні методи ейдетики як засобу розвитку уваги, позитивного мислення, уяви, образної пам'яті та інтуїції учнів. Наголошено, що методика ейдотехнік – саме той інструмент, який допоможе здобувачам освіти цікаво навчатися, поступово формуючи в учнів певний образний і системний тип мислення. Увагу зосереджено на ефективних прийомах запам'ятовування, технології з обробки та відтворення інформації.

Ключові слова: методика ейдотехнік, навчальне середовище, освітній процес, здобувачі освіти, педагог, інформація.

Zhalko T. Y., Virsta S. Ye. Methods of Eidotechnique and Its Use in the Educational Process.

The article reveals the concept of «eidotechnique»; the main methods of eidetics as a means of developing attention, positive thinking, imagination, figurative memory and intuition of students are considered. It is emphasized that the method of eidotechnique is the tool that will help students to learn interestingly, gradually forming in students a certain figurative and systematic type of thinking. Effective methods of memorization, technologies for processing and reproducing information are considered.

Key words: method of eidotechnique, educational system, educational process, students, teacher.

Постановка проблеми. Формування конкурентоспроможного фахівця сьогодні є вимогою часу. Адже існує нова парадигма освіти, яка ґрунтується на засвоєнні здобувачами освіти знань, розумінні їх необхідності в процесі трудової діяльності, формуванні особистого ставлення до соціальних та культурних явищ. Тому особливо важливим є підхід до викладання навчального матеріалу, застосування інтерактивних педагогічних підходів в освітньому процесі.

Сучасні здобувачі освіти отримують значні обсяги інформації, яка швидко примножується, оновлюється, а ідеї переосмислюються. Учня необхідно докладати величезних зусиль для запам'ятовування багатьох фактів, тому ключова компетентність «уміння вчитися» набуває пріоритетного значення, що змінює стиль мислення та життя особи.

З огляду на це, основним завданням сучасного закладу освіти є виховання активної творчої особистості, життєво компетентної, конкурентоспроможної, здатної до самоосвіти та самовиховання. Компетентна молодь, яка вміє швидко адаптуватися в нестандартних ситуаціях, спроможна вирішувати складні проблеми,

шукати нові напрямки розвитку або створювати щось неповторне у всіх сферах людської діяльності.

Освіта – це наука і мистецтво озброїти людей різного віку знаннями про труднощі й проблеми, з якими їм, імовірно, доведеться зіткнутися, та засобами подолання труднощів і розв'язання проблем [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Активний розвиток ейдетика знайшла у працях Е. Йенша та його прибічників: Г. Фішера, А. Рікеля, О. Кіро. Найбільш відомими фахівцями з питань образного мислення серед вітчизняних педагогів та психологів стали О. Акімова, О. Гузалова, Л. Засєкіна, О. Кайдановська, М. Коновальчук, Р. Кравець та ін. Особливості використання ейдетичних методів в освітньому процесі вивчали А. Василько, О. Кузнецов, М. Гайдаєнко, М. Коврига, О. Пашенко, К. Приходченко, Ю. Данилевич та ін. Проблема використання ейдетики частково розглядалася в дослідженнях І. Матюгіна та Є. Антощука.

Мета статті – обґрунтувати сутність і структуру ейдетики та запропонувати систему роботи з розвитку пам'яті, творчого мислення, уяви здобувачів освіти шляхом використання методики ейдотехнік.

Виклад основного матеріалу. Метою сучасного закладу освіти є розвиток в учнів компетенцій,

необхідних для роботи і життя у XXI ст., вміння комплексного вирішення проблем, критичного мислення, креативності, прийняття рішень та співпраці з людьми. Виникає потреба постійно вдосконалювати форми організації освітнього процесу, створювати необхідні умови для розвитку та самореалізації особистості з метою підвищення ефективності навчального процесу. Для цього потрібно обирати такі методи, форми та прийоми роботи, які допомагають максимально активізувати діяльність здобувачів освіти [6]. Використовуючи сучасні методи в освітньому процесі, потрібно навчити учнів працювати з інформацією: аналізувати, систематизувати та робити самостійні висновки. Вплинути на традиційний процес навчання, підвищити його ефективність, спрямувати на розвиток учня можна за допомогою ейдотехнік.

Ейдотехніка – не нова технологія XXI століття. Її традиції корінням сягають в епоху античності. Давні греки вважали, що людина думає й мислить *ейдосами*, тобто образами. Греки могли зображати на воскових табличках образи, які їм уявлялися, все, про що думали чи говорили. Отриману інформацію могли утримувати в пам'яті досить довго, оскільки декодували її в *ейдоси* (образи).

Мистецтво запам'ятовування названо словом «мнемоніка» на честь давньогрецької богині пам'яті Мнемозини, матері дев'яти муз. Перші збережені роботи з мнемотехніки датуються 86–82 рр. до н. е. і належать перу Цицерона та Квінтіліана. Відомий метод Цицерона – зберігати інформацію, пов'язуючи частини (наприклад, вивчення нових слів, нової теми) з об'єктами навколишнього середовища [2, с. 25].

Сократ припускав, що в мозку людини є певна «воскова табличка», на якій у пам'яті залишається слід. Платон описав таке поняття як зв'язок у спілкуванні об'єкта з душею суб'єкта, результатом якого є відбиток *ейдоса* в людській душі. Давні мислителі вважали, що можна розвинути здібності так, аби людина могла відчувати запах, уявити форму, деталі предмета, відтінки кольорів. Деякі вчені стверджують, що давні люди сприймали світ саме так – образами, абстрактними символами, картинами, але з розвитком цивілізації такі навички втрачено [2, с. 26].

Термін «ейдетика» вперше застосував І. Матюгін [3, с. 37]. Він запропонував методіку розвитку пам'яті та системи навчальних й ігрових завдань. Адже гра – головне заняття дитини. Сьогодні ця ігрова техніка – «Школа ейдетики» – вважається інноваційною. Однак ретельне вивчення педагогічної спадщини В. Сухомлинського показує,

що в середині XX ст. він успішно використовував ейдетичні прийоми для підготовки дітей до навчання читання та письма.

З 1990 р. ейдетичні методи в Україні почав використовувати засновник Української школи ейдетики «Мнемозіна» Є. Антошук, де кожен може навчитися у формі гри запам'ятовувати слова (у тому числі іншомовні), цифри, обличчя, імена, вірші, великі тексти. Він зазначає, що можливість дорослого «спуститися» до рівня дитини, тобто здатність дивуватися, фантазувати, – це ейдетика [1, с. 3].

Ейдетика – не лише розвиток уваги, уяви, пам'яті, різних типів мислення, а й спосіб подання навчального матеріалу. Адже ейдетика розмовляє з дітьми їхньою мовою. Це приваблює всіх дитячих аналітиків, подає нове через образи, добре відомі дітям [5, с. 16].

Ейдети́зм – це здатність сприймати навколишнє середовище за допомогою образів, це здатність уявляти об'єкт яскравим, барвистим, хоча він не в полі нашого сприйняття [5, с. 16]. Тобто ейдетика заснована на роботі з образами. За допомогою образів можливо «зберегти» необхідну інформацію, а знайти та розпізнати її згодом допоможе образ, який видасть бажану інформацію та відрізнити її від інших образів.

Ейдотехніка – це технологія обробки, зберігання та відтворення інформації, яка базується на використанні найбільш ефективних і перевірених методів запам'ятовування, заснованих на максимальному використанні образного типу інформації. Звідси ейдетика – це «психологічна здатність відтворювати надзвичайно яскравий візуальний образ предмета ще довго після припинення його впливу на органи чуття» [6, с. 25]. Ейдетичний образ виступає як суб'єктивний, яскравий, наочний. Тому його називають «живою» пам'яттю.

Основна формула, що відображає суть методів ейдетики:

УЯВА+ПОЗИТИВНІ ЕМОЦІЇ = ЗАСВОЄНА ІНФОРМАЦІЯ

Методи ейдетики розширюють творчі можливості здобувачів освіти, формують уміння ефективно і самостійно навчатися, підвищують самооцінку завдяки результативності в навчанні, пробуджують цікавість та допитливість, створюють психологічний комфорт.

Преваги використання методів ейдетики:

Пам'ять – розширення можливостей, обсягу пам'яті.

Уява, фантазія – збагачення словесної й образної уяви, багатогранність сприйняття світу.

Творче мислення – вміння вирішувати будь-яке завдання легко, оригінально, із задоволенням.

Структурність – один блок містить декілька тем.

Лаконічність – максимум закодованої інформації при мінімумі візуальних або графічних знаків.

Швидкість – здатність швидко знаходити рішення та генерувати ідеї.

Увага – розвиток уваги, вміння помічати деталі, швидке їх пригадування.

Гнучкість – застосування різноманітних підходів для вирішення завдання.

Відчуття – розвиток не тільки зорової пам'яті, але й слухових, тактильних відчуттів.

Застосування прийомів ейдетики дає змогу створити навчальне середовище, у якому теорія і практика засвоюються одночасно. Це у свою чергу сприяє розвитку світогляду, логічного мислення, виявляє та реалізує індивідуальні можливості учнів. При цьому освітній процес організовується так, що здобувачі освіти шукають зв'язок між новими та вже отриманими знаннями; мають змогу зробити «відкриття», формують свої ідеї та думки за допомогою різноманітних засобів, навчаються співробітництва. Таким чином, здійснюється особистісно зорієнтований підхід до навчання.

Розглянемо деякі методи та прийоми ейдетики, які можна використати у педагогічній практиці.

Ефективним на заняттях з української літератури є асоціативні ланцюжки, диктанти, кошики, куці тощо. Здобувачі освіти добирають слова-асоціації до ключових образів літературного твору.

Тематичні **«асоціативні ланцюжки»** можна використати під час аналізу поезій, коли учні вибудовують ланцюжок схожих понять на задану тему чи додають пропущені слова у тематичній стрічці. Наприклад: перед прочитанням поезії Павла Тичини «Не бував ти у наших краях» пропонуємо

створити асоціативний ланцюжок до слова «край» і порівняти його з художніми образами прочитаного твору.

Цей прийом будується на асоціативних зв'язках. Виклик у свідомості одного уявлення веде за собою цілий ланцюг асоціативних вражень. Асоціативне мислення є не лише основою хорошої пам'яті, а й сприяє розвитку активної мовленнєвої й творчої діяльності. Вивчаючи коротку біографію Тараса Шевченка, пропонуємо учням написати асоціації до слів «Шевченко», «Кобзар», які у них виникли після опрацювання матеріалу підручника, а вже потім від цих асоціацій переходимо до створення асоціативного портрета письменника.

Асоціативний портрет Тараса Шевченка

Ш – шанобливий

Е – етнічний

В – вільний

Ч – чесний

Е – елітний

Н – наполегливий

К – культурний

О – освічений

К – культура

О – освіта

Б – батьківщина

З – знання

А – аскет

Р – розум

Це сприяє розвитку в здобувачів освіти образного мислення, допомагає формуванню творчої самостійної діяльності учнів, розкриває їх обдарування, розвиває вміння відчувати силу слова, нестандартність мислення.

Із метою актуалізації прочитаного твору можна використати **«асоціативний диктант»**. Під час його проведення учні обирають із запропонованого ряду, який надиктовував учитель, лише ті слова, що викликали в них асоціації з прочитаним твором. Наприклад, після прочитання поезії Т. Шевченка «Садок вишневий коло хати» учням 5 класу можна поставити завдання: «Обрати зі слів диктанту ті, які асоціюються із прочитаною поезією» – *мама, садок, ліс, соловейко, дідусь, озеро, плуг, вишні, поле, дівчата, хата, річка, вечір, погідне небо, хрущі, дитина*.

Також можна запропонувати учням створити хмару слів до цього вірша.

Для формування у здобувачів освіти загальнолюдських моральних цінностей ефективним є прийом **«асоціативний кошик»**, за допомогою якого визначаємо асоціації через призму власного світобачення. Так, учням 5 класу після прочитання оповідання Євгена Гуцала «Лось» можна запропонувати два малюнки – ранець і смітник (символи добра і зла), у які вони мають «розмістити» негативні та позитивні вчинки героїв твору. Така робота увиразнює розуміння важливих моральних цінностей.

Для створення взаємодії між свідомістю здобувача освіти та основною ідеєю твору використовуємо прийом **«зрощення мотивів»**. Такі точки зіткнення, «зрощення» є завжди, треба лише віднайти цю спільність, емоційно поріднити дітей із книгою, з головними героями. Так, вивчаючи «Незвичайні пригоди Алі в країні Недоладії» Галини Малик, учні задумуються, чим схожі вони з головною героїнею, чи мають вони незавершені справи, чи дороблюють до кінця розпочату справу і що потрібно зробити, щоб не потрапити до країни Недоладії.

Цікавим є метод **«авторське напуття»**. Робота з авторським вступом: заголовком як «ім'ям» і «знаком» твору, передмовою, епіграфом, списком дійових осіб у п'єсі, авторськими ремарками, навіть першими абзацами тексту. Ці орієнтири завжди подаються автором не випадково, вони несуть певний смисл, пов'язаний з основною ідеєю. Письменник немовби вказує нам шлях подальшого слідування за його «образним полем». Наприклад, працюючи з текстом казки «Цар Плаксій та Лоскотон» В. Симоненка, на етапі мотивації уроку доцільно поставити такі запитання: Як ви розумієте значення слів «Плаксій»,

«Лоскотон»? Які асоціації виникають, коли ви згадуєте чи промовляєте їх імена? (Плаксій – обмеженість, безхарактерність, егоїстичність, смуток, безнадія, зневіра в успіх, галас, песимізм. Лоскотон – добро, втіха, допомога, розрада, душа, співчуття, чоловік, який дарує людям сміх і радість, розраджує у їхньому нелегкому житті.)

Для формування у свідомості здобувачів освіти узагальненого, осмисленого образу, тотожного індивідуальній інтерпретації художнього твору, ефективним є прийом **«бачення-символ»**. Порівнюючи свої роботи, учні мають можливість побачити множинність індивідуальних інтерпретацій одного й того ж твору, образу, символу (це можуть бути ілюстрації, вірші, презентації). Опрацьовуючи вірш Тараса Шевченка «Садок вишневий коло хати», діти пояснюють своє розуміння символу-образу «садок». На уроці кожен малює свій «садок» із притаманним власним баченням сюжету, демонструючи свою гаму кольорів. Символічний образ створює відчуття багатогранності мистецтва слова.

Уявити себе героєм твору чи автором, краще зрозуміти й проаналізувати вчинки, емоції, настрої допоможе **метод входження**. Сама назва підказує дію: увійти всередину картини, розповіді, фільму, будь-якого сюжету, перетворити його своєю фантазією. Цей прийом розвиває емоційний інтелект і здатність співчувати, мислити по-іншому, фантазувати, що сприяє увиразненню мовлення та збагаченню словникового запасу. Цей метод успішно впроваджується під час інсценізацій уривків літературних творів на уроках літератури.

Під час вивчення поезії напам'ять із метою швидкого запам'ятовування можна використати **метод піктограм** – схематичний запис рядків вірша, створений за допомогою уяви. Головне правило: не зачувати вірші куплетами. Треба просто повільно читати рядки, пов'язуючи всі слова в єдину картину. За три рази такого читання-уявлення учень запам'ятає вірш. Завдяки аркушу паперу з легкістю може вивчати поезію. Поруч зі словами чи фразами пісні, вірша ми малюємо піктограми чи картинки, які дозволять зрозуміти, про що йде мова. У процесі малювання учень запам'ятовує вірш, а в кінці зображення йому знадобиться лише десять хвилин, щоб кілька разів відтворити його з образів і запам'ятати.

Метод піктограм – це те саме малюнкове письмо, де слова замінено символами чи спрощеними малюнками. І тут процес письма стає дуже індивідуальним, зрозумілим тому, хто цей малюнок або символ створив. Крім того, не до всіх слів можна намалювати піктограму, тоді малюється образ-асоціація до слова. А це теж справа особиста.

Тече вода з-під явора / Яром на долину. / Пишається над водою / Червона калина. / Пишається калинонька, / Явір молодіє, / А кругом їх верболози / Й лози зеленіють (Т. Шевченко).

Дрімляють села. Ясно ще / осіннє сонце сяє, / та холодом осіннім вже / в повітрі повиває. / Темно-зеленії садки / дрімляють вже без плоду, / і тихо гріються хатки, / і верби гнуться в воду... (І. Франко).

Любіть Україну, як сонце, любіть, / як вітер, і трави, і води... / В годину щасливу і в радості мить, / любіть у годину негоди. / Любіть Україну у сні й наяву, / вишневу свою Україну, / красу її, вічно живу і нову, / і мову її солов'їну (В. Сосюра).

Висновки. Використання прийомів ейдотехнік у щоденній роботі є надзвичайно ефективним, до того ж, цікавим способом саморозвитку та формування мислення, пам'яті, мовлення, креативності як у педагогів, так і в учнів.

Методи ейдетики дають змогу створити навчальне середовище, в якому теорія і практика засвоюються одночасно, а це дає можливість здобувачам освіти формувати характер, розвивати світогляд, логічне мислення, зв'язне мовлення, виявляти та реалізувати індивідуальні можливості. У підсумку підвищується результативність заняття, створюються умови для самостійного вибору рішення, самооцінки, самореалізації, творчого зростання, підвищується мотивація до навчання.

Література

1. Антошук Є. В. Швидка педагогічна допомога (Ейдетика: техніка запам'ятовування). *Початкова освіта*. 2000. № 39. С. 3–10.
2. Гайдаєнко М. Ейдетика – дивовижна реальність. *Психолог*. 2011. № 28 (червень). С. 24–26.
3. Матюгін І. Ю. Методи розвитку пам'яті, образного мислення, уяви. Київ: Ейдос, 2006. 59 с.
4. Освіта в сучасній Україні. URL: http://pidruchniki.com/12461220/pedagogika/osvita_suchasniy_ukrayini (дата звернення: 15.03.2022).
5. Пащенко О. Асоціативне мислення. *Дошкільне виховання*. 2018. № 12. С. 16–17.
6. Тулік С. П. Методика й організація уроків української мови та літератури за технологією розвитку критичного мислення. Котівськ, 2012. 46 с.